

Σύσταση CM/Rec(2025)4 της Επιτροπής Υπουργών προς τα κράτη μέλη σχετικά με την προστασία των δικαιωμάτων και του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού σε διαδικασίες χωρισμού των γονέων.

(Υιοθετήθηκε από την Επιτροπή Υπουργών στις 28 Μαΐου 2025 κατά την 1529^η συνεδρίαση των Αναπληρωτών Υπουργών)

ΠΡΟΟΙΜΙΟ

Η Επιτροπή Υπουργών, σύμφωνα με το άρθρο 15.β του Καταστατικού του Συμβουλίου της Ευρώπης (ETS αριθ. 1),

Εκτιμώντας ότι στόχος του Συμβουλίου της Ευρώπης είναι η επίτευξη μεγαλύτερης ενότητας μεταξύ των μελών του με σκοπό τη διαφύλαξη και την προώθηση των ιδανικών και των αρχών που αποτελούν την κοινή κληρονομιά τους, μεταξύ άλλων, ενθαρρύνοντας την υιοθέτηση κοινών προτύπων και πολιτικών και εναρμονίζοντας τη νομοθεσία σε θέματα κοινού ενδιαφέροντος μέσω κοινής δράσης στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων

Επαναβεβαιώνοντας την αρχή της εγγενούς και ίσης αξιοπρέπειας όλων των ανθρώπων και υπογραμμίζοντας τη σημασία της εγγύησης ότι όλα τα παιδιά που υπάγονται στη δικαιοδοσία ενός κράτους μέλους του Συμβουλίου της Ευρώπης απολαμβάνουν την πλήρη άσκηση, προστασία και προώθηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών τους, καθώς και τον σεβασμό αυτών, χωρίς καμία διάκριση για οποιονδήποτε λόγο

Λαμβάνοντας υπόψη τις υποχρεώσεις έναντι των παιδιών, όπως ορίζονται στις σχετικές διεθνείς και ευρωπαϊκές συμβάσεις, ιδίως στη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού, στη Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και των Θεμελιωδών Ελευθεριών (ETS αριθ. 5) και στα αντίστοιχα πρόσθετα πρωτόκολλα, καθώς και στον Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Χάρτη (ETS αριθ. 35 και την αναθεωρημένη έκδοσή του, ETS αριθ. 163)

Υπενθυμίζοντας τη σχετική νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και τα πρότυπα και τις κατευθυντήριες γραμμές της Επιτροπής Υπουργών στους τομείς των δικαιωμάτων του παιδιού, του οικογενειακού δικαίου και των σχετικών νομικών διαδικασιών, ιδίως τις κατευθυντήριες γραμμές της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη δικαιοσύνη φιλική προς τα παιδιά

Έχοντας κατά νου τη στρατηγική του Συμβουλίου της Ευρώπης για τα δικαιώματα του παιδιού (2022-2027), η οποία περιλαμβάνει τους στρατηγικούς στόχους «2.4 Δικαιοσύνη φιλική προς τα παιδιά για όλα τα παιδιά» και «2.5 Δίνοντας φωνή σε κάθε παιδί»·

Αναγνωρίζοντας τις απόψεις και τις γνώμες των παιδιών που ερωτήθηκαν σε επιλεγμένα κράτη μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης·

Αναγνωρίζοντας τον σημαντικό ρόλο της κοινωνίας των πολιτών, συμπεριλαμβανομένων των μη κυβερνητικών οργανώσεων, στην υποστήριξη των παιδιών, των γονέων και των οικογενειών, σε συνεργασία με τους κρατικούς φορείς, εντός ενός κοινού πλαισίου

Σημειώνοντας με ανησυχία ότι, ενώ το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού πρέπει να αποτελεί πρωταρχικό μέλημα, και σε ορισμένες περιπτώσεις το υπέρτατο μέλημα, σε όλες τις αποφάσεις και ενέργειες που αφορούν το παιδί, στην πράξη το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού ενδέχεται να μην λαμβάνεται πάντα δεόντως υπόψη στις διαδικασίες χωρισμού των γονέων

Πεπεισμένο ότι η ιδιότητα των παιδιών ως φορέων δικαιωμάτων πρέπει να αναγνωρίζεται κατάλληλα σε νομοθετικό, διαδικαστικό και ουσιαστικό επίπεδο και ότι τα παιδιά αυτά πρέπει να τυγχάνουν της κατάλληλης στήριξης για την άσκηση των δικαιωμάτων τους σε όλες τις αποφάσεις και τα θέματα που τα αφορούν

Επιθυμώντας να καθοδηγήσει τα κράτη μέλη στη βελτίωση της νομοθεσίας, των πολιτικών και των πρακτικών τους όσον αφορά τις διαδικασίες χωρισμού των γονέων και να τα υποστηρίξει στην παροχή καθοδήγησης στις αρμόδιες αρχές, στους αρμόδιους υπαλλήλους και επαγγελματίες, καθώς και στους γονείς που εμπλέκονται σε τέτοιες διαδικασίες

Τονίζοντας ότι η παρούσα σύσταση αποσκοπεί στη θέσπιση ενός κοινού πλαισίου για την αξιολόγηση του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού, αναγνωρίζοντας παράλληλα την ποικιλομορφία των νομικών συστημάτων των κρατών μελών,

Συνιστά στα κράτη μέλη:

1. να διασφαλίζουν ότι, στις διαδικασίες χωρισμού των γονέων:

α. το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού αποτελεί πρωταρχικό ή, όταν απαιτείται από το νόμο, το υπέρτατο κριτήριο

β. τα δικαιώματα του παιδιού να γίνονται σεβαστά και να προστατεύονται καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας

γ. οι αποφάσεις που αφορούν το παιδί να εφαρμόζονται ή να εκτελούνται αποτελεσματικά και εγκαίρως, σύμφωνα με το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού

2. να αναπτύξουν και να προωθήσουν εναλλακτικές διαδικασίες επίλυσης διαφορών που λαμβάνουν υπόψη τα δικαιώματα και το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού στις διαδικασίες χωρισμού των γονέων

3. να λάβουν ή να ενισχύσουν όλα τα μέτρα που θεωρούν απαραίτητα ή χρήσιμα για την εφαρμογή των αρχών που διατυπώνονται στο παράρτημα της παρούσας σύστασης στο σχετικό εθνικό δίκαιο, την πολιτική και την πρακτική

4. να μεριμνήσουν ώστε η παρούσα σύσταση, συμπεριλαμβανομένων των κατευθυντήριων γραμμών που περιέχονται στο παράρτημά της, να μεταφραστεί και να διαδοθεί όσο το δυνατόν ευρύτερα μεταξύ των αρμόδιων αρχών, των σχετικών επαγγελματιών και των άλλων ενδιαφερόμενων μερών που ασχολούνται με παιδιά σε διαδικασίες χωρισμού των γονέων

5. να επανεξετάζουν τακτικά την κατάσταση εφαρμογής της παρούσας σύστασης με σκοπό την ενίσχυση του αντίκτυπού της και να ενημερώνουν την Επιτροπή Υπουργών για τα μέτρα που έλαβαν τα κράτη μέλη και οι λοιποί ενδιαφερόμενοι φορείς, την πρόοδο που έχει επιτευχθεί και τις τυχόν ελλείψεις που εξακολουθούν να υφίστανται πέντε έτη μετά την έκδοσή της.

Παράρτημα της Σύστασης CM/Rec(2025)4

I. Πεδίο εφαρμογής και ορισμοί

Πεδίο

1. Η παρούσα σύσταση εφαρμόζεται σε όλες τις διαδικασίες, καθώς και στις διαδικασίες εναλλακτικής επίλυσης διαφορών, στις οποίες εμπλέκονται γονείς ενός παιδιού που δεν ζουν μαζί ή δεν επιθυμούν

πλέον να ζήσουν μαζί, οι οποίες ενδέχεται να οδηγήσουν σε αποφάσεις σχετικά με τη γονική μέριμνα, την επιμέλεια ή την ανατροφή, το δικαίωμα επίσκεψης ή επικοινωνίας με το παιδί.

Ορισμοί

2. Για τους σκοπούς της παρούσας σύστασης:

- «διαδικασίες» νοούνται οι διοικητικές και δικαστικές διαδικασίες ενώπιον αρμόδιας αρχής
- «αρμόδια αρχή» νοείται ένα δικαστικό ή διοικητικό όργανο που είναι αρμόδιο να λάβει νομικά δεσμευτική απόφαση σχετικά με τις ρυθμίσεις που αφορούν ένα παιδί που εμπλέκεται σε διαδικασία γονικής διαζύγησης
- «εναλλακτική επίλυση διαφορών» νοείται η διαδικασία κατά την οποία τα μέρη διαπραγματεύονται για να καταλήξουν σε συμφωνία, με τη βοήθεια ενός ή περισσότερων επαγγελματιών· η διαδικασία αυτή μπορεί να λάβει χώρα πριν, κατά τη διάρκεια ή μετά τη δικαστική διαδικασία ή αντί αυτής, σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο
- «υπόθεση με έντονη σύγκρουση» σημαίνει υπόθεση στην οποία ένας ή και οι δύο γονείς δεν μπορούν ή δεν επιθυμούν να παραμερίσουν τις διαφορές τους και να επικεντρωθούν στο βέλτιστο συμφέρον του παιδιού με σκοπό την επίτευξη διακανονισμού ή συμφωνίας χωρισμού, εκτός εάν πρόκειται για υπόθεση που περιλαμβάνει ενδοοικογενειακή βία. Οι υποθέσεις με έντονη σύγκρουση χαρακτηρίζονται γενικά από ένα ή περισσότερα από τα ακόλουθα:

α. υψηλό επίπεδο εχθρότητας, ανταγωνισμού και δυσπιστίας μεταξύ των γονέων,

β. συνεχείς δυσκολίες επικοινωνίας και επαναλαμβανόμενες δικαστικές διαφορές,

γ. έλλειψη συνεργασίας μεταξύ των γονέων, ιδίως όσον αφορά την εφαρμογή ενός διακανονισμού ή μιας συμφωνίας που έχει επιτευχθεί, ή μιας απόφασης που έχει ληφθεί σχετικά με τη γονική μέριμνα, την επιμέλεια ή την ανατροφή, το δικαίωμα επίσκεψης ή επικοινωνίας με το παιδί,

- «παιδί»: κάθε πρόσωπο ηλικίας κάτω των 18 ετών

- «γονείς»: τα πρόσωπα που θεωρούνται γονείς του παιδιού σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο

- «γονική μέριμνα»: το σύνολο των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων που αποσκοπούν στην προώθηση και τη διασφάλιση των δικαιωμάτων και της ευημερίας του παιδιού, σύμφωνα με τις εξελισσόμενες ικανότητές του, όπως προβλέπεται στο εθνικό δίκαιο

- «άλλος κάτοχος γονικής ευθύνης»: κάθε πρόσωπο που έχει γονική ευθύνη επιπλέον ή αντί των γονέων του παιδιού, σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία

- «επαφή»: διαμονή περιορισμένης διάρκειας, συναντήσεις και επικοινωνία, υπό οποιαδήποτε μορφή, μεταξύ του παιδιού και άλλου προσώπου, όταν το παιδί δεν ζει με το πρόσωπο αυτό

- «αδέλφια»: περιλαμβάνονται επίσης τα ετεροθαλή αδέλφια και τα αδέλφια από τον δεύτερο γάμο.

II. Γενικές αρχές

Βέλτιστο συμφέρον του παιδιού

3. Το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού πρέπει να αποτελεί πρωταρχικό ή, όταν απαιτείται από το νόμο, το ανώτατο κριτήριο κατά τη σύναψη συμφωνιών και την επίλυση διαφορών σε όλες τις διαδικασίες

και τις διαδικασίες εναλλακτικής επίλυσης διαφορών που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της παρούσας σύστασης.

Δικαίωμα ακρόασης

4. Το παιδί πρέπει να έχει το δικαίωμα να ενημερώνεται και να ακούγεται, καθώς και να εκφράζει τις απόψεις του.

Πρέπει να λαμβάνεται δεόντως υπόψη η άποψη του παιδιού, ανάλογα με την ηλικία και την ωριμότητά του.

Κράτος δικαίου

5. Οι κανόνες της δίκαιης δίκης πρέπει να εφαρμόζονται στα παιδιά με τον ίδιο τρόπο όπως και στους ενήλικες. Οι κανόνες αυτοί πρέπει να εφαρμόζονται με τρόπο ευαίσθητο και κατάλληλο για την ηλικία του παιδιού και δεν πρέπει να υποβαθμίζονται ή να παραβλέπονται με το πρόσχημα του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού.

Αξιοπρέπεια

6. Κάθε παιδί πρέπει να αντιμετωπίζεται με ευαισθησία και σεβασμό ανά πάσα στιγμή. Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δίνεται στο επίπεδο ωριμότητας, την προσωπική κατάσταση και τις ειδικές ανάγκες του παιδιού.

Έγκαιρη

7. Οι διαδικασίες στις οποίες εμπλέκεται ένα παιδί πρέπει να κινούνται, να ολοκληρώνονται και να παρακολουθούνται εγκαίρως και να αντιμετωπίζονται με εξαιρετική επιμέλεια. Οι καθυστερήσεις στις διαδικασίες δεν είναι γενικά προς το συμφέρον του παιδιού και μπορεί μάλιστα να του προκαλέσουν βλάβη.

Μη διάκριση

8. Τα δικαιώματα του παιδιού πρέπει να διασφαλίζονται και οι ανάγκες του να ικανοποιούνται, χωρίς καμία διάκριση.

Δικαίωμα στον σεβασμό της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής

9. Τα κράτη μέλη πρέπει να διασφαλίζουν το δικαίωμα στον σεβασμό της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής των παιδιών, των γονέων και των άλλων φορέων γονικής μέριμνας, καθώς και των άλλων μελών της οικογένειας.

III. Αξιολόγηση του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού

10. Το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού πρέπει να θεωρείται πρωταρχικό ή, όταν απαιτείται από το νόμο, ως το υπέρτατο συμφέρον.

11. Κατά την αξιολόγηση του βέλτιστου συμφέροντος ενός παιδιού, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι περιστάσεις της υπόθεσης και όλοι οι παράγοντες που σχετίζονται με τη διασφάλιση των δικαιωμάτων του παιδιού και την ικανοποίηση των αναγκών του. Οι παράγοντες αυτοί περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων:

α. την ηλικία, το επίπεδο ωριμότητας και τις εξελισσόμενες ικανότητες του παιδιού,

β. τις απόψεις του παιδιού, εφόσον αυτό έχει επιλέξει να τις εκφράσει, ή, για ένα παιδί που δεν είναι σε θέση να διαμορφώσει ή να εκφράσει τις απόψεις του, την οπτική γωνία του παιδιού,

- γ. την κατάλληλη διατήρηση του οικογενειακού και κοινωνικού περιβάλλοντος του παιδιού,
- δ. τη βούληση και την ικανότητα κάθε γονέα, χωρίς διακρίσεις για οποιονδήποτε λόγο, να φροντίζει και να ικανοποιεί τις ανάγκες του παιδιού, συμπεριλαμβανομένης της βούλησης του ενός γονέα να επιτρέπει στο παιδί να έχει ουσιαστικές προσωπικές σχέσεις με τον άλλο γονέα ή με άλλα πρόσωπα που είναι σημαντικά για το παιδί
- ε. το ιστορικό της ανατροφής και της φροντίδας του παιδιού
- στ. η προστασία του παιδιού από σωματική ή ψυχολογική βλάβη ή από το να υποστεί ή να εκτεθεί σε κακοποίηση, παραμέληση ή βία
- ζ. οποιαδήποτε κατάσταση ευαλωτότητας ή κινδύνου, καθώς και πηγές προστασίας και στήριξης
- η. οι αναπτυξιακές, συναισθηματικές, εκπαιδευτικές και υγειονομικές ανάγκες του παιδιού
- θ. παράγοντες που σχετίζονται με το δικαίωμα του παιδιού να διατηρήσει και να αναπτύξει την ταυτότητά του
- ι. οι συνήθειες καθημερινές δραστηριότητες και τα χόμπι του παιδιού.
12. Το περιεχόμενο και η βαρύτητα κάθε παράγοντα ποικίλλουν σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση ανάλογα με τις περιστάσεις.
- Εάν η αξιολόγηση των παραγόντων που λαμβάνονται υπόψη σε μια υπόθεση οδηγεί σε αντικρουόμενα συμπεράσματα, αυτά πρέπει να σταθμίζονται προσεκτικά, λαμβάνοντας επίσης δεόντως υπόψη τις πιθανές βραχυπρόθεσμες, μεσοπρόθεσμες και μακροπρόθεσμες συνέπειες για το παιδί.
13. Σε διαδικασίες στις οποίες επηρεάζεται ή ενδέχεται να επηρεαστεί περισσότερο από ένα παιδιά, το βέλτιστο συμφέρον κάθε παιδιού πρέπει να αξιολογείται ξεχωριστά.
14. Όταν δικαιολογείται από τις περιστάσεις της υπόθεσης, οι αρμόδιες αρχές πρέπει να μπορούν να προσφεύγουν στις σχετικές υπηρεσίες και εμπειρογνωμοσύνη, χρησιμοποιώντας μια πολυεπιστημονική προσέγγιση για την αξιολόγηση των αναγκών του παιδιού και του βαθμού σύγκρουσης μεταξύ των γονέων.
15. Σε διαδικασίες στις οποίες εμπλέκεται γονέας ή παιδί με αναπηρία ή με ειδικές ή πρόσθετες ανάγκες ή ευάλωτες ιδιότητες, θα πρέπει να υπάρχουν κατάλληλες ρυθμίσεις που να επιτρέπουν την ουσιαστική συμμετοχή του γονέα ή του παιδιού στη διαδικασία.
16. Κατά τη λήψη αποφάσεων σχετικά με το δικαίωμα επιμέλειας και επικοινωνίας, η αρμόδια αρχή θα πρέπει να εφαρμόζει τα δικαιώματα του παιδιού και την αρχή ότι το παιδί πρέπει να έχει όσο το δυνατόν περισσότερη άμεση επικοινωνία με κάθε γονέα, στο μέτρο που αυτό συνάδει με το βέλτιστο συμφέρον του. Θα πρέπει να παρέχεται επαρκής χρόνος ώστε το παιδί να μπορεί να διατηρήσει και να αναπτύξει ουσιαστική σχέση με κάθε γονέα, σύμφωνα με το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού.
17. Η νεαρή ηλικία ενός παιδιού δεν θα πρέπει να αποτελεί καθοριστικό παράγοντα για την στέρηση του δικαιώματός του να καθιερώσει και να διατηρήσει επαφή με τους γονείς του.
18. Όταν η απεριόριστη επικοινωνία δεν είναι προς το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού, θα πρέπει να εξετάζεται η δυνατότητα εποπτευόμενης άμεσης επικοινωνίας ή άλλων μορφών επικοινωνίας με τον ενδιαφερόμενο γονέα. Θα πρέπει επίσης να αναγνωρίζεται η πιθανότητα ότι, σε ορισμένες

περιπτώσεις, η μη επικοινωνία ή η αναστολή της επικοινωνίας μπορεί να είναι προς το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού.

IV. Δικαίωμα ακρόασης

19. Το παιδί πρέπει να έχει πραγματική και αποτελεσματική δυνατότητα να εκφράζει τις απόψεις του, είτε άμεσα είτε με άλλο τρόπο, και να υποστηρίζεται σε αυτό μέσω μιας σειράς μηχανισμών και διαδικασιών φιλικών προς τα παιδιά. Πρέπει να λαμβάνονται υπόψη το επίπεδο κατανόησης και η ικανότητα επικοινωνίας του παιδιού, καθώς και οι περιστάσεις της υπόθεσης.

20. Οι αρμόδιες αρχές πρέπει να αξιολογούν κατά περίπτωση το επίπεδο κατανόησης του παιδιού. Ανεξάρτητα από την ηλικία, ιδίως όταν ένα παιδί ζητά να ακουστεί, πρέπει να τεκμαίρεται επαρκές επίπεδο κατανόησης. Όταν η εθνική νομοθεσία προβλέπει ένα κατώτατο όριο ηλικίας κάτω από το οποίο ένα παιδί δεν θεωρείται ότι έχει επαρκές επίπεδο κατανόησης για να εκφράσει τις απόψεις του, το όριο αυτό πρέπει να υπόκειται σε περιοδική επανεξέταση και τα κράτη μέλη ενθαρρύνονται να εξετάσουν το ενδεχόμενο κατάργησής του.

21. Όταν ένα παιδί χρειάζεται βοήθεια για να εκφράσει τις απόψεις του, αυτή πρέπει να του παρέχεται. Όταν ένα παιδί δεν είναι σε θέση να εκφράσει τις απόψεις του λόγω της ηλικίας ή των ικανοτήτων του, η άποψή του σχετικά με τα σχετικά θέματα πρέπει, κατά περίπτωση, να διαπιστώνεται και να μεταφέρεται από ειδικά διορισμένο και εξειδικευμένο εκπρόσωπο ή επαγγελματία.

22. Πρέπει να λαμβάνεται δεόντως υπόψη η άποψη του παιδιού ή, κατά περίπτωση, η οπτική του, ανάλογα με την ηλικία και το επίπεδο ωριμότητάς του.

23. Πρέπει να γίνεται σαφές στο παιδί ότι οι απόψεις του αποτελούν σημαντικό παράγοντα στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, αλλά ότι δεν καθορίζουν απαραίτητα την απόφαση της αρμόδιας αρχής. Η αρμόδια αρχή πρέπει να λαμβάνει υπόψη τις απόψεις του παιδιού, μαζί με άλλους σχετικούς παράγοντες, με σκοπό τον προσδιορισμό του βέλτιστου συμφέροντός του.

24. Όταν η διαδικασία αφορά περισσότερα από ένα παιδιά, καθένα από αυτά πρέπει να έχει τη δυνατότητα να εκφράσει τις απόψεις του χωριστά.

25. Οι απόψεις του παιδιού μπορούν να διαπιστωθούν με διάφορους τρόπους, όπως:

- α. μέσω συνέντευξης του παιδιού από την αρμόδια αρχή, με την τήρηση των κατάλληλων εγγυήσεων
- β. μέσω έκθεσης που βασίζεται σε συνέντευξη του παιδιού από εξειδικευμένο επαγγελματία που ορίζεται από την αρμόδια αρχή.

26. Ο μηχανισμός ή η διαδικασία που χρησιμοποιείται σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση πρέπει να λαμβάνει υπόψη τις ιδιαίτερες περιστάσεις, την ηλικία και το επίπεδο κατανόησης του παιδιού, καθώς και την ικανότητά του να επικοινωνεί. Όπου κρίνεται σκόπιμο, το παιδί πρέπει να ερωτάται για τον τρόπο με τον οποίο επιθυμεί να ακουστεί. Όποτε είναι σκόπιμο, το παιδί πρέπει να ακούγεται απευθείας.

27. Προκειμένου να αποφευχθεί η άσκοπη ένταση και η ταλαιπωρία, η ακρόαση των απόψεων του παιδιού πρέπει να πραγματοποιείται σε περιβάλλον φιλικό προς τα παιδιά.

28. Πρέπει να υπάρχουν επαρκείς εγγυήσεις ώστε να διασφαλίζεται, στο μέτρο του δυνατού, ότι το παιδί μπορεί να εκφράζεται ελεύθερα και ότι οι απόψεις που εκφράζει δεν είναι αποτέλεσμα αθέμιτης επιρροής ή εξαναγκασμού.

29. Το παιδί δεν πρέπει ποτέ να υποβάλλεται σε αντίκρουση σχετικά με το περιεχόμενο των απόψεών του.

30. Πρέπει να αποφεύγονται, στο μέτρο του δυνατού, οι επαναλαμβανόμενες ακροάσεις του παιδιού, εκτός εάν αυτό είναι προς το συμφέρον του.

31. Για λόγους διαδικαστικής δικαιοσύνης, έκθεση σχετικά με τις απόψεις που εξέφρασε το παιδί πρέπει να υποβάλλεται στις διαδίκους με κάθε κατάλληλο μέσο, σύμφωνα με το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού και με τρόπο που να διασφαλίζει την προστασία του. Για τον σκοπό αυτό, πρέπει να προτιμάται η σύντομη έκθεση αντί της πλήρους έκθεσης. Κατά περίπτωση, το παιδί πρέπει να συμβουλευτεί σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο οι απόψεις του παρουσιάζονται στην έκθεση.

V. Δικαίωμα στην ενημέρωση και στην παροχή συνδρομής

Δικαίωμα στην ενημέρωση

32. Τα κράτη μέλη πρέπει να μεριμνούν για την ύπαρξη υπηρεσιών ενημέρωσης φιλικών προς τα παιδιά, προκειμένου να ενημερώνονται τα παιδιά, ιδίως σχετικά με:

α. τους λόγους της διαδικασίας

β. τα δικαιώματα και τον ρόλο τους στη διαδικασία

γ. τα στάδια και την πιθανή διάρκεια της διαδικασίας

δ. τους μηχανισμούς ή τα όργανα, καθώς και τις διαδικαστικές προσαρμογές που είναι διαθέσιμα για την υποστήριξη τους κατά τη διάρκεια και μετά τη διαδικασία

ε. κατά περίπτωση, την πρόσβαση σε ένδικα μέσα, συμπεριλαμβανομένων των εφαρμοστέων προθεσμιών, και σε ανεξάρτητους μηχανισμούς υποβολής καταγγελιών.

Δικαίωμα σε συνδρομή και δικαίωμα σε νομική συνδρομή και εκπροσώπηση

33. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να διασφαλίζουν ότι το παιδί έχει το δικαίωμα να λαμβάνει ανεξάρτητη υποστήριξη και νομική συνδρομή και, όταν αυτό απαιτείται από το εθνικό δίκαιο, νομική εκπροσώπηση ξεχωριστή από εκείνη των γονέων του ή άλλων διαδίκων καθ' όλη τη διάρκεια της διαδικασίας, σύμφωνα με τις κατευθυντήριες γραμμές της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη δικαιοσύνη φιλική προς τα παιδιά.

34. Το παιδί πρέπει να έχει το δικαίωμα να επικουρείται από πρόσωπο που είναι σε θέση να το συμβουλευτεί και να το υποστηρίζει, να διευκολύνει την κατανόησή του για τη διαδικασία, να του παρέχει αξιόπιστες και σχετικές πληροφορίες, να διαπιστώνει την επιθυμία του να ασκήσει το δικαίωμα ακρόασης και να το συνοδεύει κατά τη διάρκεια της ακροαματικής διαδικασίας και, κατά περίπτωση, κατά τη διάρκεια της διαδικασίας προσφυγής. Το παιδί πρέπει να μπορεί να επικοινωνεί με το πρόσωπο αυτό ανά πάσα στιγμή για πληροφορίες και συμβουλές.

35. Όταν το απαιτεί η προστασία του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού, θα πρέπει να διορίζεται το συντομότερο δυνατόν ειδικός δικαστικός επίτροπος ή ξεχωριστός νόμιμος εκπρόσωπος για να εκπροσωπεί το παιδί, σύμφωνα με τις κατευθυντήριες γραμμές της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη δικαιοσύνη φιλική προς τα παιδιά.

36. Το παιδί και οι γονείς του πρέπει να έχουν πρόσβαση σε ένα αποτελεσματικό, βιώσιμο και αξιόπιστο σύστημα νομικής συνδρομής. Κατά περίπτωση, το παιδί πρέπει να έχει πρόσβαση σε δωρεάν νομική συνδρομή υπό τους ίδιους ή πιο ευνοϊκούς όρους από εκείνους που ισχύουν για τους

ενήλικες, σύμφωνα με τις κατευθυντήριες γραμμές της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη δικαιοσύνη φιλική προς τα παιδιά.

Μηχανισμός καταγγελιών

37. Το παιδί πρέπει να έχει πρόσβαση σε ανεξάρτητο και αποτελεσματικό εξωδικαστικό μηχανισμό καταγγελιών που να λαμβάνει υπόψη τις ιδιαιτερότητες των παιδιών.

VI. Διεξαγωγή της διαδικασίας χωρισμού των γονέων

Πριν από τη διαδικασία

38. Πρέπει να υπάρχουν εξειδικευμένες υπηρεσίες που να ενημερώνουν και να υποστηρίζουν τους γονείς στην άσκηση των ευθυνών τους έναντι του παιδιού πριν, κατά τη διάρκεια και μετά τη διαδικασία χωρισμού των γονέων, και να τους βοηθούν να καταλήξουν σε φιλική συμφωνία προς το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού.

Κατά τη διάρκεια της διαδικασίας

39. Όταν δικαιολογούνται από τις περιστάσεις της υπόθεσης, οι αρμόδιες αρχές θα πρέπει να μπορούν να προσφεύγουν εγκαίρως σε σχετικές υπηρεσίες και εμπειρογνωμοσύνη, προκειμένου να αξιολογούν το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού και να προσδιορίζουν την καταλληλότερη μορφή παρέμβασης στις οικογένειες.

40. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να θεσπίσουν αποτελεσματικούς μηχανισμούς και μέτρα διαχείρισης των περιπτώσεων, ώστε να είναι δυνατός ο έγκαιρος εντοπισμός των περιπτώσεων υψηλής σύγκρουσης, με σκοπό την όσο το δυνατόν ταχύτερη και καταλληλότερη μορφή παρέμβασης στις οικογένειες, με στόχο τη διασφάλιση των δικαιωμάτων και του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού. Τα μέτρα αυτά μπορούν να περιλαμβάνουν έγκαιρο έλεγχο, εποπτευόμενη άμεση επαφή, διαμεσολάβηση ή άλλες εναλλακτικές διαδικασίες επίλυσης διαφορών, προγράμματα εκπαίδευσης των γονέων και συντονισμό των γονέων.

41. Όπου είναι απαραίτητο για την προστασία του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού, οι αρμόδιες αρχές θα πρέπει να αξιολογούν την ανάγκη ενεργοποίησης διαδικασιών και/ή μέτρων φροντίδας για την προστασία του παιδιού. Όταν κρίνεται απαραίτητη η λήψη μέτρων ή η παροχή υπηρεσιών προστασίας, οι αρμόδιες αρχές, εφόσον είναι διαχωρισμένες, θα πρέπει να συνεργάζονται στενά μεταξύ τους.

Έκτακτα και προσωρινά μέτρα

42. Σε περιπτώσεις άμεσου κινδύνου για την υγεία ή την ασφάλεια ενός παιδιού, ιδίως σε περιπτώσεις σοβαρών συγκρούσεων, η εθνική νομοθεσία θα πρέπει να προβλέπει τη δυνατότητα άμεσης παραπομπής και ταχείας διαδικασίας για τη λήψη έκτακτων αποφάσεων ή προσωρινών μέτρων προστασίας. Σύμφωνα με το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού, μπορούν να ληφθούν έκτακτα μέτρα χωρίς προηγούμενη ακρόαση του παιδιού, υπό την προϋπόθεση ότι το παιδί έχει τη δυνατότητα να ακουστεί πριν από την έκδοση της τελικής απόφασης επί της ουσίας.

43. Όταν, λόγω των περιστάσεων της υπόθεσης ή της φύσης της διαδικασίας, η τελική απόφαση ενδέχεται να καθυστερήσει, ιδίως όταν η υπόθεση απαιτεί ειδική έρευνα, θα πρέπει να λαμβάνονται κατάλληλα προσωρινά μέτρα για τη διασφάλιση των δικαιωμάτων και του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού.

44. Σε περιπτώσεις όπου ένα παιδί διατρέχει κίνδυνο κακοποίησης ή βλάβης από γονέα, η αρμόδια αρχή πρέπει να μπορεί να αναστείλει αμέσως την άμεση επικοινωνία σε προσωρινή βάση ή να

διατάξει έμμεση επικοινωνία, εποπτευόμενη ή υποστηριζόμενη άμεση επικοινωνία ή οποιοδήποτε άλλο μέτρο που συνάδει με το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού.

45. Σε περιπτώσεις παρεμπόδισης της επικοινωνίας από τον γονέα ή επίμονης άρνησης του παιδιού να επικοινωνήσει, θα πρέπει να λαμβάνονται προσωρινά μέτρα προς τον σκοπό αυτό, σύμφωνα με το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού, έως ότου ληφθεί τελική απόφαση.

46. Τα έκτακτα και προσωρινά μέτρα θα πρέπει να είναι άμεσα εκτελεστά, να έχουν, κατ' αρχήν, βραχυπρόθεσμο χαρακτήρα και να ακολουθούνται από περαιτέρω αποφάσεις που σέβονται πλήρως τις διαδικαστικές εγγυήσεις για τα δικαιώματα του παιδιού και όλων των ενδιαφερόμενων μερών.

Εναλλακτικές διαδικασίες επίλυσης διαφορών

47. Τα κράτη μέλη ενθαρρύνονται να αναπτύξουν και να προωθήσουν εθελοντικές διαδικασίες, όπως η διαμεσολάβηση ή άλλες εναλλακτικές διαδικασίες επίλυσης διαφορών, προκειμένου να βοηθήσουν τους γονείς να καταλήξουν σε συμφωνία ή συμβιβασμό που λαμβάνει υπόψη το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού.

48. Η διαμεσολάβηση ή άλλες διαδικασίες εναλλακτικής επίλυσης διαφορών δεν είναι κατάλληλες σε περιπτώσεις όπου έχει διαπιστωθεί ενδοοικογενειακή βία ή όπου υπάρχουν βάσιμοι κίνδυνοι βίας ή κακοποίησης, εκτός εάν υπάρχουν κατάλληλες εγγυήσεις για τη διασφάλιση της ασφάλειας των μερών και για να μπορούν οι γονείς να καταλήξουν ελεύθερα σε αμοιβαία συμφωνία.

49. Πριν από την έναρξη οποιασδήποτε δικαστικής διαδικασίας, θα πρέπει να παρέχονται πληροφορίες που εξηγούν τα οφέλη της διαμεσολάβησης και άλλων διαδικασιών εναλλακτικής επίλυσης διαφορών. Σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία, μπορεί να είναι σκόπιμο να απαιτείται από τους γονείς να παρευρεθούν σε ενημερωτική συνάντηση σχετικά με τις διαδικασίες αυτές.

50. Η έναρξη δικαστικής διαδικασίας δεν θα πρέπει να εμποδίζει την αρμόδια αρχή να ενθαρρύνει τους γονείς να προσφύγουν σε διαμεσολάβηση ή άλλες διαδικασίες εναλλακτικής επίλυσης διαφορών ανά πάσα στιγμή.

51. Το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού πρέπει να αποτελεί πρωταρχικό μέλημα του διαμεσολαβητή ή άλλων επαγγελματιών που συμμετέχουν σε τέτοιες διαδικασίες. Πρέπει να ενθαρρύνουν τους γονείς να εστιάζουν πάντοτε στο βέλτιστο συμφέρον του παιδιού και να τους υπενθυμίζουν την πρωταρχική ευθύνη τους να εξασφαλίζουν την ευημερία του παιδιού και την ανάγκη να ενημερώνουν και να συμβουλευούνται το παιδί.

52. Το δικαίωμα του παιδιού να ακουστεί και να συμμετέχει, κατά περίπτωση, σε διαδικασίες εναλλακτικής επίλυσης διαφορών πρέπει να διασφαλίζεται, σύμφωνα με το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού.

53. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να ενθαρρύνουν και να υποστηρίζουν τους επαγγελματίες που εμπλέκονται σε διαδικασίες εναλλακτικής επίλυσης διαφορών να αναφέρουν περιστατικά βίας κατά παιδιών, μεταξύ άλλων με την άρση των εμποδίων που ενδέχεται να αντιμετωπίζουν οι επαγγελματίες κατά την αναφορά τέτοιων περιπτώσεων, σύμφωνα με τα πρότυπα που καθορίζονται στη σύσταση [CM/Rec\(2023\)8](#) της Επιτροπής Υπουργών προς τα κράτη μέλη σχετικά με την ενίσχυση των συστημάτων αναφοράς περιστατικών βίας κατά παιδιών.

54. Προκειμένου να καταστούν νομικά δεσμευτικές οι συμφωνίες διαμεσολάβησης ή άλλες συμφωνίες εναλλακτικής επίλυσης διαφορών, θα πρέπει να προβλέπεται η καταχώρισή τους ή η έγκρισή τους από αρμόδια αρχή, εφόσον η εν λόγω αρχή κρίνει ότι η συμφωνία λαμβάνει δεόντως υπόψη το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού και είναι δίκαιη για όλους τους συμμετέχοντες.

55. Οι επικοινωνίες, συμπεριλαμβανομένων των δηλώσεων και των πρακτικών, που σχετίζονται με τη διαμεσολάβηση ή άλλες διαδικασίες εναλλακτικής επίλυσης διαφορών θα πρέπει να θεωρούνται εμπιστευτικές και δεν θα πρέπει να αποκαλύπτονται σε διαδικασίες ή σε οποιοδήποτε άλλο πλαίσιο· η αποκάλυψη θα πρέπει να επιτρέπεται μόνο όταν απαιτείται από το νόμο ή όταν υπάρχουν λόγοι προστασίας ή όταν υπάρχουν ανησυχίες για την προστασία των παιδιών.

Απόφαση

56. Η απόφαση πρέπει να εξηγεί τον τρόπο με τον οποίο συγκεντρώθηκαν οι απόψεις του παιδιού ή, κατά περίπτωση, η οπτική γωνία του παιδιού, και τον τρόπο με τον οποίο τους δόθηκε η δέουσα βαρύτητα.

57. Η απόφαση πρέπει να παρέχει σαφή και διαφανή αιτιολογία, εξηγώντας τον τρόπο με τον οποίο αξιολογήθηκαν, επαληθεύτηκαν και σταθμίστηκαν οι σχετικοί παράγοντες, και να δείχνει τον τρόπο με τον οποίο ελήφθη δεόντως υπόψη το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού κατά την εξισορρόπηση των δικαιωμάτων και των αναγκών του παιδιού και των έννομων συμφερόντων των μερών.

58. Το περιεχόμενο της απόφασης πρέπει να κοινοποιείται και να εξηγείται αμέσως στο παιδί, λαμβάνοντας υπόψη την ηλικία και το επίπεδο ωριμότητά του.

Εφαρμογή και εκτέλεση

59. Προκειμένου οι διαδικασίες εκτέλεσης να είναι όσο το δυνατόν πιο αποτελεσματικές και αποδοτικές, η εθνική νομοθεσία θα πρέπει να προβλέπει μια σειρά μέτρων σε περίπτωση μη συμμόρφωσης.

60. Οι διαταγές που αφορούν την εκτέλεση των προσωπικών σχέσεων και της άμεσης επικοινωνίας θα πρέπει πάντα να προάγουν και να προστατεύουν το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού και να καθορίζονται κατά περίπτωση.

61. Σε περιπτώσεις μη συμμόρφωσης ενός μέρους με μια απόφαση, η αρμόδια αρχή θα πρέπει καταρχήν να προωθεί την εθελοντική συμμόρφωση, συνοδευόμενη, εάν χρειαστεί, από φάση διαμεσολάβησης ή διαπραγμάτευσης σχετικά με την εφαρμογή της.

62. Οι αποφάσεις και τα μέτρα που αφορούν και επηρεάζουν παιδιά θα πρέπει πάντα να εφαρμόζονται ή να εκτελούνται εγκαίρως και με τρόπο φιλικό προς τα παιδιά, που σέβεται την αξιοπρέπεια και την ευαλωτότητα του παιδιού.

63. Σε περιπτώσεις επίμονης μη συμμόρφωσης, θα πρέπει να υπάρχουν μηχανισμοί για την επιβολή της απόφασης ή την επανεξέτασή της και την πραγματοποίηση των αναγκαίων προσαρμογών.

Επανεξέταση της απόφασης

64. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να διασφαλίζουν ότι η απόφαση που αφορά το παιδί μπορεί να υπόκειται σε αποτελεσματικό διοικητικό ή δικαστικό έλεγχο και, σε περίπτωση αλλαγής των περιστάσεων, σε επανεξέταση.

VII. Αλλαγή τόπου κατοικίας

65. Η αλλαγή τόπου κατοικίας ενός παιδιού θα πρέπει να αποφασίζεται από κοινού από τους γονείς ή άλλους κατόχους γονικής μέριμνας ή, σε περίπτωση διαφωνίας, από αρμόδια αρχή, λαμβάνοντας πλήρως υπόψη το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού.

66. Ο γονέας που προτίθεται να αλλάξει τόπο κατοικίας, με ή χωρίς το παιδί, θα πρέπει να ενημερώνει εγκαίρως τον άλλο γονέα ή τους φορείς γονικής μέριμνας, λαμβάνοντας πλήρως υπόψη το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού. Η πρόθεση αλλαγής τόπου κατοικίας του παιδιού πρέπει επίσης να κοινοποιείται σε όσους έχουν εκτελεστό δικαίωμα διατήρησης προσωπικών σχέσεων και άμεσης επαφής με το παιδί.

67. Όταν μια αρμόδια αρχή αποφασίζει τη αλλαγή τόπου κατοικίας του παιδιού, δεν πρέπει να υπάρχει γενική τεκμήριο υπέρ ή κατά της αλλαγής. Οι αποφάσεις σε περιπτώσεις αλλαγής πρέπει να επιδιώκουν την εξισορρόπηση της ελευθερίας κυκλοφορίας των γονέων με το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού και το δικαίωμα σεβασμού της οικογενειακής ζωής τόσο των γονέων όσο και του παιδιού.

68. Κατά τη διαδικασία αξιολόγησης του βέλτιστου συμφέροντος του παιδιού, πρέπει να λαμβάνονται υπόψη όλοι οι σχετικοί παράγοντες, με ιδιαίτερη προσοχή στη διατήρηση ουσιαστικών σχέσεων με κάθε γονέα, τους παππούδες, τα αδέρφια, άλλα μέλη της οικογένειας και άλλα πρόσωπα που είναι σημαντικά για το παιδί.

69. Όταν δεν είναι πλέον δυνατή ή εφικτή η τακτική άμεση επικοινωνία μεταξύ του παιδιού που έχει μετακομίσει και του άλλου γονέα, των παππούδων ή των αδελφών του, οι συμφωνηθείσες ρυθμίσεις αλλαγής τόπου κατοικίας πρέπει να περιλαμβάνουν διατάξεις για τακτική επικοινωνία και για την παραλαβή αλληλογραφίας και δώρων για την επέτειο σημαντικών ημερομηνιών και γεγονότων στη ζωή του παιδιού.

70. Ο λογικός χαρακτήρας της προτεινόμενης αλλαγής τόπου κατοικίας και, κατά περίπτωση, οι λόγοι που προβάλλει ο γονέας που ζητεί τη αλλαγή πρέπει να υπόκεινται σε αντικειμενική αξιολόγηση, προκειμένου να διασφαλιστεί ότι ο γονέας που αλλάζει έχει λάβει υπόψη το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού.

71. Η πρακτική δυνατότητα των προτεινόμενων ρυθμίσεων για τις προσωπικές σχέσεις και την άμεση επικοινωνία, λαμβανομένων υπόψη του κόστους και του βαθμού διαταραχής που συνεπάγονται, πρέπει επίσης να υπόκειται σε αντικειμενική αξιολόγηση.

VIII. Διάφορες διατάξεις

Προστασία δεδομένων

72. Κάθε διαδικασία που αφορά παιδί θα πρέπει, στο μέτρο του δυνατού, να διεξάγεται κεκλεισμένων των θυρών, προκειμένου να προστατεύεται η ιδιωτική ζωή του παιδιού.

73. Τα προσωπικά δεδομένα του παιδιού και των άλλων προσώπων που εμπλέκονται στη διαδικασία χωρισμού των γονέων θα πρέπει να συλλέγονται, να χρησιμοποιούνται, να κοινοποιούνται και να αποθηκεύονται σύμφωνα με το δίκαιο.

74. Όταν αυτό είναι προς το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού, θα πρέπει να διασφαλίζεται στην πράξη η ανταλλαγή των προσωπικών δεδομένων του μεταξύ των αρμόδιων αρχών, των επαγγελματιών και των παρόχων υπηρεσιών.

75. Το παιδί και, κατά περίπτωση, οι γονείς του ή άλλοι φορείς γονικής μέριμνας, ο δικαστικός επίτροπος ή ο νόμιμος εκπρόσωπός του θα πρέπει να ενημερώνονται σχετικά με τις διαδικασίες άσκησης των δικαιωμάτων του παιδιού σε σχέση με την προστασία των δεδομένων, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος να ζητήσει τη διόρθωση ανακριβών ή ελλιπών προσωπικών δεδομένων που περιέχονται σε σχετικές καταχωρήσεις.

76. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να προστατεύουν τα παιδιά που εμπλέκονται σε διαδικασίες διάστασης των γονεών από την ταυτοποίησή τους ή την αναγνωρισιμότητά τους στα μέσα ενημέρωσης.

Εκπαίδευση και επαγγελματικά πρότυπα

77. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να διασφαλίζουν ότι οι αρμόδιες αρχές και οι επαγγελματίες που εμπλέκονται σε διαδικασίες γονικής απομάκρυνσης, συμπεριλαμβανομένων των δικαστών, των δικηγόρων, των διαμεσολαβητών, των ψυχολόγων και των κοινωνικών λειτουργών, λαμβάνουν την κατάλληλη υποστήριξη, πρακτική καθοδήγηση και κατάρτιση, προκειμένου να αποκτήσουν το απαραίτητο επίπεδο εμπειρογνωμοσύνης όσον αφορά τις ανάγκες και τα δικαιώματα του παιδιού σε διαδικασίες γονικής απομάκρυνσης, καθώς και όσον αφορά τις τεχνικές ακρόασης των παιδιών.

78. Θα πρέπει να θεσπιστούν κώδικες ορθής πρακτικής για τη διαμεσολάβηση ή άλλες διαδικασίες εναλλακτικής επίλυσης διαφορών, προκειμένου να διασφαλίζονται πάντοτε υψηλά επαγγελματικά πρότυπα.

Παρακολούθηση και έρευνα

79. Όλες οι νομοθετικές, πολιτικές και δημοσιονομικές αποφάσεις που αφορούν τη διάσταση των γονεών πρέπει να βασίζονται σε παρακολούθηση, επιστημονικά ευρήματα και στατιστικά στοιχεία.

80. Τα κράτη μέλη πρέπει να διασφαλίζουν ότι η ανάπτυξη και η επανεξέταση των υπηρεσιών που σχετίζονται με το χωρισμό των γονεών για τα παιδιά, τους γονείς και τις οικογένειες βασίζονται σε περιοδικές διαβουλεύσεις με τα παιδιά, τους γονείς και τους επαγγελματίες που παρέχουν υπηρεσίες στους σχετικούς τομείς.

Διεθνής συνεργασία

81. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να ενισχύσουν τη συνεργασία τους προκειμένου να διασφαλίσουν και να προωθήσουν αποτελεσματικά το βέλτιστο συμφέρον του παιδιού σε περιπτώσεις γονικής διάστασης με διασυνοριακή διάσταση.

82. Τα κράτη μέλη θα πρέπει να προωθήσουν τη διασυνοριακή ανταλλαγή εμπειριών, έρευνας και μοντέλων παροχής υπηρεσιών, καθώς και τη διασυνοριακή κατάρτιση των αρμόδιων αρχών και των σχετικών επαγγελματιών.